OpenChassidus · מהדורה עברית מבוארת

ואברהם זקן בא בימים

ד״ה ואברהם זקן בא בימים · מוצאי שבת פרשת חיי שרה, כ״ד מרחשון, מבה״ח כסלו — בחדרו — ה׳תשל״ח

המאמר	מאמר כ״ק אדמו״ר מנחם מענדל שניאורסאהן מליובאוויטש, שנאמר בחדרו במוצאי שבת פרשת חיי שרה, כ״ד מרחשון ה׳תשל״ח, שבת מברכים כסלו, והוגה על ידו לקונטרס ג׳ כסלו ה׳תשל״ח.
יסודו	הזהר ותורה אור על ״ואברהם זקן בא בימים״: הלבושים שהנשמה אורגת מן המצוות, כללו של הבעל שם טוב שלא יניח שום יום בלי מצוה, והשאלה מדוע מצוה של מחר אינה ממלאת את היום שהוחמץ.
הנוסח	ספר המאמרים מלוקט בנוסח הדיגיטלי (מעמ׳ שז ואילך), ההערות 1–83 והערת הכוכבית כפי שנדפסו; נבדק מול הקונטרס המקורי של תשל״ח כפי שנדפס בספר המאמרים בראשית ח״א. כל מראי המקומות נבדקו בספריא ובספריית OpenChassidus.

> מהדורת לימוד בעברית: לשון המאמר באותיות מודגשות, ובתוכה ביאור משולב באותיות קלות — בכל מקום שהלומד צריך לו. לכל סעיף: לפני העיון, עיונים במושגי היסוד, בעבודת ה׳ ותמצית; ובסוף: מילון מושגים, ההערות כפי שנדפסו עם תוצאות הבדיקה, ומרשם המקורות.

Prepared by Shimon Rosenberg · shimon@reshimu.ai

שבת פרשת חיי שרה, מברכים כסלו, השבוע.

שבת קודש, 7 בנובמבר 2026, היא כ״ז מרחשון ה׳תשפ״ז — שבת פרשת חיי שרה, שבת מברכים החודש כסלו. הקצב כבתשל״ח: המאמר נאמר במוצאי שבת חיי שרה, השבת שבה ברכו את החודש, והוא מסיים בברכה ״את מספר ימיך אמלא״.

על המהדורה

אופן הלימוד

האותיות המודגשות הן לשון המאמר עצמו, מלה במלה. האותיות הקלות הן ביאור משולב — הסבר, מקור או פירוש מושג — המוכנס בתוך המשפט במקום שהלומד צריך לו. הקורא רק את המודגש — קורא את המאמר; הקורא את שניהם — לומד אותו מבואר. לביאור אין סמכות משל עצמו; כל מקום שהוא נראה כחולק על המאמר — לשון המאמר עיקר.

הנוסח

לשון המאמר היא הנוסח הדיגיטלי של ספר המאמרים מלוקט, המתחיל את המאמר בעמ׳ שז אך אינו מציין את חלוקת העמודים שלאחריו. לכן הובא כאן בתיבה זהובה אחת (עמ׳ שז), והשורות ממוספרות ברציפות (1–129) במהדורה האנגלית המלאה; החלוקה לשורות היא של המהדורה, כלי לאיתור בלבד. הגרשיים והגרש הובאו באותיות דפוס (״ ׳) במקום הסימנים הפשוטים שבנוסח הדיגיטלי. מספרי ההערות הובאו במקומם, כולל שני המספרים שהדפוס חוזר עליהם (28 ו-41), וההערות עצמן מקובצות בסוף. נבדק בתוכנה שהסרת הביאור המשולב מחזירה בדיוק את לשון המאמר כפי שהועתקה — אות באות.

מראי מקומות ובדיקתם

כל 83 ההערות והערת הכוכבית הובאו כפי שנדפסו במלוקט. כל אחת נבדקה: מקורות מקרא, תלמוד, מדרש וראשונים — בספריא; ספרי חסידות — בספריית OpenChassidus (תורה אור, לקוטי תורה, תניא, תורת חיים, דרך מצותיך, מאמרי אדמו״ר מוהרש״ב, מאמרי הרבי ושיחותיו). כל הערה מסומנת נבדק — המקור נפתח והתוכן נמצא (50 הערות) — או כמובא — הובא כפי שנדפס, והמראה מקום הפנימי לא נפתח (34 הערות). היכן שהרבי עצמו מציין במקום אחר אותו מקור ואותו דף — נרשם הדבר. המאמר נבדק גם מול עד שני, הקונטרס המקורי של תשל״ח כפי שנדפס בספר המאמרים בראשית ח״א; שני העדים מובאים כעדים שקולים, בלי לערבב ביניהם. גוף המאמר זהה ומספרי ההערות זהים. הקונטרס מקצר במקום שהמלוקט מפרט: משמיט ״מקץ״, ״משפטים״ ו״בראשית״ ממראי המקומות לתורה אור (הערות 16, 28, 32, 41, 46, 56, 76, 78, 80), משמיט מספרי עמודים שהמלוקט מוסיף (הערות 34, 49, 52, 77), וקורא ״כרך ד״ במקום ״ח״ד״ בהערה 66; והעתקת הקונטרס מסתיימת בהערת כוכבית תועה על ״שעטנז״ שאין לה מספר בגוף המאמר. כל שינוי כזה סומן ‡ ונוסח הקונטרס הובא בטבלת ההערות. טענת הלוח שביסוד המהדורה נבדקה ולא התקבלה על אמון: כ״ד מרחשון תשל״ח — שבת, 5 בנובמבר 1977; והיא ושבת חיי שרה תשפ״ז (כ״ז מרחשון, 7 בנובמבר 2026) שתיהן שבת מברכים כסלו, וראש חודש כסלו חל ב-11 בנובמבר בשתי השנים.

לבדוק לפני הדפסה

לפני הפצה רחבה יש לבדוק מול הספרים: מראי המקומות לעמודים בהמשך תרס״ו ובהמשך תער״ב (הערות 18, 19, 26, 37, 40, 43, 47, 51, 57, 60, 61), מראי המקומות באור התורה (הערות 2, 5, 6, 10, 15, 21, 23, 29, 44, 66, 70, 82) והזהר ח״א כג, ב; ח״ב רא, א; ח״א רכד, א (הערות 2, 4, 32), שהובאו כמובא; תו״א חיי שרה טז, א (הערות 2, 23), קונטרס אחרון (הערה 60) והלשון המצוטטת בהערה 51; נוסחאות הקונטרס המסומנות ‡; וטווח העמודים במלוקט, שאומת רק בתחילתו (שז).

מהלך המאמר

שמונה שלבים וכלל אחד: אין יום בלי מצוה — והמאמר שואל מדוע היום, ולא המנין, הוא המדה.

ימים	"בא בימים" — לבושי המצוות, והבעש"ט פוסק שאין יום בלי מצוה. אבל אם הלבושים הם העיקר, מדוע לא שתי מצוות מחר?	א
למעלה	הפסוק מעמיד "בא בימים" למעלה מ"זקן", לבוש עתיק יומין. כיצד ימים רגילים עולים על זה?	ב
לבוש	הנשמה נברא וצריכה מסך לאור. המצוות ראויות לכך מפני שהן בלי גבול בשרשן וצמר וקלף במעשה.	ג
כיבוס	הירידה מלכלכת את הלבושים; הם צריכים כיבוס, וגם נקיים — מלאכים, כי אין כאן מי שאין בו חסרון והגשמי אינו בערך לרוחני.	ד–ה
סולם	האדם מתחיל את ההעלאה בעצמו, בתפלה: הסולם מתחתית הארץ עד למעלה מן השמים, שמצוותיו עולות בו.	ו
אבל	התפלה היא עבודת היום, ולכן המצוות קשורות לימים. אך ההלכה מתירה להשלים תפלה. מדוע לא מצוה?	ז
זמן	המצוות — לתקן את העולם, והעולם מקום וזמן. לכל יום עבודתו; מחר אינו מתקן את היום.	ח
אמלא	"זקן" תיקן מקום והגיע לעתיק יומין; "בא בימים" מתקן זמן, יום אחר יום, עד שמספר ימיו מתמלא באור ספיר.	ט

טבלה · זקן, ובא בימים – סעיף ט׳

זקן

תיקון המקום

"בא לבוש לבושי" — לבוש עתיק יומין, הנעתק מן הימים. אברהם בירר את מקומו בעולם: הדירה במקום.

אדם

אדמה לעליון — ומן האדמה

נקרא על שם שני הקצוות: דומה לעליון, וגופו נצבר מעפר, גולם לפני הנשמה — ולכן יכול להעלות אף את התחתון מכל.

בא בימים

תיקון הזמן

לכל יום עבודתו; מצוה בתוך היום מתקנת את היום. "את מספר ימיך אמלא" — ימים מאירים כספיר.

בא בימים — יומין עילאין, ולא יניח שום יום

לפני העיון

הפסוק אומר שאברהם הי׳ זקן ו״בא בימים״. הזהר שומע בתיבות האחרונות יותר מזקנה: אברהם נכנס בימים העליונים, הלבושים שהנשמה אורגת לעצמה מתורה ומצוות, שעל ידם היא נהנית מזיו השכינה בעולם הבא. אדמו״ר הזקן מוסיף שהימים הם גם ימים כפשוטם: כל יום צריך להיות שלם, מלא במצוה. צוואת הבעל שם טוב מנסחת זאת ככלל — לא יניח שום יום בלי מצוה. ואז באה השאלה המניעה את כל המאמר: אם העיקר הוא מספר הלבושים, מה נוגע באיזה יום נעשית המצוה? וכי אי אפשר לדלג על יום ולעשות שתים למחר?

עמ׳ שז **ואברהם זקן בא בימים גו׳**[1] — בראשית כד, א: הפסוק הפותח את סיפור השידוך של יצחק ורבקה, **ומביא רבינו הזקן בתו״א בפרשתנו ד״ה**[2] **להבין ענין מה שאמרו רז״ל**[3] **יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא (ולפני הדרוש – שהוא ״שייך לפסוק ואברהם זקן בא בימים״) מאמר הזהר**[4] **על הפסוק באינון יומין עילאין כו׳, שהם הלבושים דתורה ומצוות**[5] **(תשובה ומעשים טובים) שעל ידם תוכל הנשמה ליהנות מזיו השכינה בעוה״ב** — הזהר בפרשתנו: אברהם נכנס ״באינון יומין עילאין״; תורה אור מזהה אותם עם הלבושים שהנשמה צריכה להם, כמבואר באריכות באגרת הקודש. **וענין זה שייך גם לימים כפשוטם**[6]**, שצריכים להיות כל הימים שלמים, היינו שכל יום יהי׳ מלא בעשיית מצוה (יומין עילאין). וידוע מאמר הבעל שם טוב**[7] **״לא יניח שום יום מעשיית מצוה כו׳״** — השורה הראשונה של צוואת הריב״ש. **וזהו בא בימים, שאברהם אבינו עבד את עבודתו בכל יום ויום**[8] — הזהר: לא נתקרב ביום אחד, אלא מעשיו קירבוהו בכל ימיו, **שכל ימיו היו יומין שלימין (ולא חסרין ח״ו), ועי״ז ״בא בימים – באינון יומין עילאין״**[9]**. וידוע הדיוק בזה**[10] — שאלת הצמח צדק באור התורה, **הרי העיקר הוא לבושי המצוות (יומין עילאין), ומה נוגע בזה ענין הימים (כפשוטם) שלא יניח שום יום מעשיית מצוה כו׳, הלא יוכל לעשות למחר שתי מצוות. דלכאורה גם כשעושה כמה מצוות במשך יום אחד יש לו אותו מספר המצוות כמו כשהי׳ מקיימם במשך כמה ימים**[11]**, וא״כ, מה נוגע שיקיים מצוה בכל יום דוקא, ועד שכאשר חסר לו יום אחד חסר לו לבוש**[12] — לשון הזהר ״לבושא דחסרא״.

עיון

לבושי הנשמה — יומין עילאין

אגרת הקודש סימן כ״ט מניחה את היסוד שהמאמר נשען עליו. הנשמה נברא היא, ושום נברא אינו יכול לשאת את אור אין סוף בלי אמצעי; כדי ליהנות מזיו השכינה בגן עדן היא צריכה לבוש, דבר נברא מעין האור, שדרכו תוכל להביט, כמביט בשמש דרך עששית. הלבושים הללו נעשים מן המצוות, והאריז״ל אומר שנשמה חוזרת בגלגולים רבים עד שתקיים את כל תרי״ג, שלא יהא לבושה ״חסר״. הזהר קורא ללבושים ימים. תורה אור על חיי שרה, הדרוש שבו פותח המאמר, מחיל זאת על אברהם: בא בימים — בלבושים שארג.

עיון

לא יניח שום יום מעשיית מצוה

צוואת הריב"ש, הצוואה המיוחסת לבעל שם טוב, פותחת בכלל קצר: להיות תמים בעבודה, שלא לשכוח, ללמוד מוסר בכל יום, ולא להניח שום יום בלי עשיית מצוה, הן קלה הן חמורה. הרבי רואה בזה ניסוח כמעט הלכתי של רעיון הזהר, ושאלתו מדויקת: הצוואה אינה אומרת לעשות מצוות רבות; היא אומרת לעשות אחת בכל יום. מה ללוח ולבוש?

בעבודת ה' · כסלו ה'תשפ"ז

המאמר מתחיל בדבר שאפשר לספור. לא מספר המצוות שבשנה, אלא מספר הימים שבה שהי' בהם לפחות אחת. כללו של הבעל שם טוב צנוע ובלתי מתפשר כאחד: יום בלי מצוה אחת מודעת הוא חסר, ושום הכפלה למחרת אינה ממלאת אותו. רובנו יכולים לנקוב בימים כאלה. השאלה שהרבי שואל היא מדוע כך, והוא יקדיש לה תשעה סעיפים; אבל ההנהגה עומדת כבר בעמוד הראשון.

תמצית

"בא בימים" — היומין עילאין של הזהר, לבושי התורה והמצוות; ואדמו"ר הזקן מוסיף שהימים צריכים להיות שלמים גם כפשוטם, כל יום מלא במצוה, כצוואת הבעש"ט. השאלה: אם הלבושים הם העיקר, מדוע שתי מצוות למחר אינן ממלאות את מקומה של אחת היום?

סעיף ב׳

בא בימים — למעלה מזקן; עתיק יומין

לפני העיון

שאלה שני׳ מחדדת את הראשונה. הפסוק מונה את מעלותיו של אברהם כסדרן, ו״בא בימים״ בא אחרון, אחרי ״זקן״. אם כן, זו המעלה הגדולה יותר. אבל ״ואברהם זקן״ הוא כבר עצום: המדרש מספר שהקב״ה אמר לו ״תפסת אומנותי, בא לבוש לבושי״, ולבושו של עתיק יומין הוא לבושו של הקב״ה עצמו. כיצד לבושי המצוות של ימים רגילים עולים על זה?

ב) והנה מזה שמעלה זו דאברהם (בא בימים) בא בקרא לאחרי כו״כ מעלות שלו שבפסוקים שלפנ״ז, ועד שבכתוב זה גופא בתחילה הוא אומר ואברהם זקן ואח״כ מוסיף בא בימים, מובן שענין בא בימים הוא מעלה גדולה יותר גם מהמעלה דזקן. דהגם שואברהם זקן פי׳ שהי׳ בעילוי נפלא ביותר, וכמרז״ל[13] שאמר לו הקב״ה לאברהם בא לבוש לבושי (דהקב״ה שנקרא[14] עתיק יומין[15] — חזון דניאל: ״ועתיק יומין יתיב לבושיה כתלג חיור״) **שנאמר ואברהם זקן** — המדרש קורא ״זקן״ כלבושו של מי שהוא עתיק יומין, **היינו שואברהם זקן היא מעלת אברהם מה שלובש לבוש הקב״ה כמו שהקב״ה הוא בבחי׳ עתיק יומין, הנה בא בימים נעלה עוד יותר. וצריך להבין מהו גודל העילוי דבא בימים, לבושי המצוות [ובפרט בהענין דעשיית מצוה בכל יום דוקא, הגם שאינו מתוסף ע״ז במספר המצוות], ועד שזה נעלה יותר מענין (ואברהם) זקן שהוא בחי׳ (הלבוש ד)עתיק יומין[16]** — ותורה אור אומר במפורש שעתיק יומין ״נעתק ונבדל מבחי׳ היומין שהם הלבושים הנעשים מהמצוות״, מה שמחריף את השאלה.

עיון

בא לבוש לבושי — עתיק יומין

בראשית רבה על הפסוק: אברהם רדף צדקה וחסד, ואמר לו הקב״ה ״אני אומנותי גומל חסדים, תפסת אומנותי, בא לבוש לבושי״, ואז ״ואברהם זקן״. רש״י והעץ יוסף מקשרים את הלבוש לחזון דניאל על עתיק יומין שלבושו כתלג חיור. בחסידות עתיק יומין הוא פנימיות הכתר, העצמות כפי שהיא ״נעתקת״ מן הימים, מכל סדר הלבושים והעולמות. ללבוש אותו לבוש פירושו להתלבש במה שלמעלה מכל התלבשות.

בעבודת ה׳ · כסלו ה׳תשפ״ז

הפסוק מדרג שני דברים שאנו היינו מדרגים הפוך. אנו היינו מעמידים את הגובה המופלא תחילה ואת השגרה היומית אחריו. הפסוק מעמיד את ״זקן״, לבוש עתיק יומין, לפני ״בא בימים״, המצוה הנעשית ביום שלישי, ומכריז בכך שיום שלישי הוא הגדול. שאר המאמר מבאר מדוע. לעת עתה העבודה היא לעמוד נגד האינסטינקט שיום של מצוות רגילות קטן מיום של התעוררות.

תמצית

״בא בימים״ בא בפסוק אחרי ״זקן״, ולכן הוא המעלה הגדולה יותר. ואולם ״זקן״ פירושו לבישת לבוש עתיק יומין, כדברי המדרש. השאלה — כיצד לבושי המצוות של ימים רגילים, שאינם מוסיפים במנין, עולים אף על זה.

סעיף ג׳

למה צריכה הנשמה ללבושים; הלבוש — ממוצע הכלול משניהם

לפני העיון

כדי להשיב מבאר הרבי תחילה את הלבוש עצמו. הנשמה נברא היא; גם במקום שהחסידות אומרת שהנשמה אלקות, זו אלקות שנעשתה נברא, ודביקותה באלקות היא מן הסוג שאינו ניכר. שום נברא אינו משיג את אין סוף, ולכן כדי ליהנות אפילו מהארה ממנו צריכה הנשמה מסך המעביר את האור, כמי שצריך לזכוכית כדי להביט בשמש. ואו כלל: כל דבר המחבר שני דברים צריך להיות כלול משניהם. המצוות ראויות לכך. שרשן רצונו וחכמתו של הקב״ה, שהם אחד עמו ובלי גבול. צורתן צמר וקלף, והתורה נתלבשה בשכל אנושי ובדיו. בלי גבול בשרשן וגבול במעשה — הן יכולות לחבר נשמה מוגבלת לאור בלי גבול.

ג) ויובן זה בהקדים ביאור הידוע[17] בזה שהנשמה צריכה להלבושים דתורה ומצוות בכדי שתוכל ליהנות מזיו השכינה, כי להיות שהנשמה היא נברא [וכמבואר בכ״מ שהנשמה היא כמו שאלקות נעשה בבחי׳ נברא[18] — לשונו של אדמו״ר מוהרש״ב בהמשך תרס״ו**, ועד שהדביקות שלה באלקות היא דביקות בלתי ניכרת[19]** — דביקות אמיתית שאינה מורגשת, כדביקות הכלי באור**] וא״א לנברא להשיג שום השגה באוא״ס ב״ה, לכן בכדי שתוכל הנשמה ליהנות מזיו השכינה שהוא הארה מאוא״ס ב״ה [ובפרט לחזות בנועם הוי׳[20]** — לשון אגרת הקודש לתענוג שלמעלה מן הזיו**], צריכה היא ללבושים. וכמשל אור גדול [ביותר, וכמו אור השמש, בחי׳ שמש הוי׳] שאין יכולים להביט בו, וע״י המסך (שהוא כמו לבוש) יכולים לקבל [ולקלוט] את האור.**

והנה ידוע[21] שכל ממוצע המחבר ב׳ דברים, צ״ל כלול משניהם — כללו של אדמו״ר הזקן, שנאמר על הכתר המחבר את המאציל לנאצלים**. ומזה מובן גם בענין הלבושים דתומ״צ [שהם כמו ממוצע המחבר בחי׳ זיו השכינה (שהוא הארה מאוא״ס הבל״ג) עם הנשמה (שהיא נברא ובע״ג)], שיש בהם מב׳ הענינים. דשרשם (של התומ״צ) הוא מרצה״ע וחכמתו ית׳ שהם מיוחדים בו ית׳ (שהוא[22] וחכמתו ורצונו אחד)** — שער היחוד והאמונה: עצמותו ורצונו וחכמתו ומדותיו אחדות פשוטה **– ענין הבל״ג [ועד שרצה״ע וחכמתו ית׳ (שרש התומ״צ) הם למעלה גם מבחי׳ זיו השכינה[23]], וע״י שירדו למטה בעוה״ז הגשמי ציצית בצמר גשמי ותפילין בקלף גשמי וכן בכל המצוות [ועד״ז הוא גם בתורה שנתלבשה בשכל אנושי, ועד בטענות של שקר, ונתלבשה בדיו על הספר[24]** — תניא פ״ד: התורה ירדה עד שנתלבשה בדברים גשמיים ובדיו על הספר, עשרים וארבעה ספרים**] הם בבחי׳ מדידה והגבלה ועד להמדידה והגבלה דעוה״ז הגשמי שאין תחתון למטה ממנו[25], הנה ע״י ב׳ ענינים אלו שבתומ״צ [ענין הבל״ג שבהם מצד שרשם, וענין הגבול שבהם מצד ירידתן למטה] הם נעשים לבוש וממוצע המחבר את הנשמה שהיא נברא ובע״ג (וכמו שהיא מלובשת בגוף גשמי) עם בחי׳ זיו השכינה ועד עם בחי׳ נועם הוי׳ שלמעלה מכל מדידה והגבלה[26].**

עיון

דביקות בלתי ניכרת

החסידות מבחינה בין דביקות האור במקורו, שהאור מרגיש בה והיא משיבה אותו, ובין דביקות הכלי, שהיא אמיתית אך אינה מורגשת, כך שהכלי מרגיש את עצמו כדבר. המשך תער"ב מחיל את השני' על הנשמות: כפי שהן מושרשות בכלים דאצילות, וכל שכן כפי שהן מלובשות בגופים, קשרן לאלקות הוא מן הסוג שאינו ניכר. המאמר משתמש בזה לבאר מדוע נשמה, אלקית ככל שתהי', עדיין צריכה לבוש כדי לקבל את האור: מצד עצמה אינה חשה אפילו בקשר.

עיון

כל ממוצע צריך להיות כלול משניהם

אדמו"ר הזקן אומר זאת על הכתר, שהוא גם המדריגה התחתונה שבמאציל וגם הראשונה שבנאצלים, ולכן יכול לחברם. המאמר עושה מזה כלל ומחילו על המצוות. מצוה היא רצונו של הקב"ה, שאין לו גבול, והיא פיסת צמר, מוגבלת ככל דבר שבעולם. הטבע הכפול הזה אינו מקרה של אופן הגעת המצוות אלינו; הוא מה שמכשיר אותן להיות הלבוש שבין נשמה סופית לאור אין סופי.

טבלה · הלבוש שבין הנשמה לאור — סעיף ג׳

אור אין סוף שאין שום נברא משיגו	הנשמה אינה יכולה להביט בו
זיו השכינה — נועם הוי׳ האור שהנשמה נהנית ממנו בגן עדן	מתקבל רק דרך מסך
▼ הלבוש — בלי גבול בשרשו, גבול במעשה ▼	
תורה ומצוות — הלבושים רצונו וחכמתו, שהם אחד עמו — וצמר, קלף ודיו על הספר	ממוצע צריך להיות כלול משניהם
הנשמה — נברא דביקותה באלקות אמיתית אך בלתי ניכרת	מביטה בשמש דרך זכוכית

בעבודת ה' · כסלו ה'תשפ"ז

מפתה לחשוב על הצד הגשמי של המצוה כעל אריזה, הצמר והעור הם מה שהתוכן הרוחני הי' צריך להיעטף בו כדי להגיע אלינו. המאמר אומר את ההפך. הצמר הוא חצי ממה שעושה את המצוה לפועלת. לבוש מחבר את הנשמה לקב"ה מפני שהוא עשוי מרצון ה' ומן העולם כאחד. לכן ההקפדה על המצוה הגשמית, הקלף הכשר, הצמר הראוי, המטבע הממשי, אינה דקדוק באריזה. היא חציו התחתון של הגשר.

תמצית

הנשמה נברא עם דביקות בלתי מורגשת באלקות ואינה משגת את אין סוף, ולכן צריכה לבוש, מסך שדרכו תקבל את האור. כל ממוצע צריך להיות כלול משני הצדדים; המצוות כאלה הן — רצון ה' הבלתי מוגבל בשרשן וצמר וקלף גשמיים בצורתן — ולכן יכולות לחבר נשמה מוגבלת לאור בלי גבול.

כיבוס הלבושים, וסיוע המלאכים — מצד הרע ומצד הגשמיות

לפני העיון

הירידה המכשירה את המצוות להיות לבושים גם מלכלכת אותם. העולם הזה, בלשון התניא, ״רובו ככולו רע״, ומצוה הנעשית בו קולטת פסולת: תורה שנלמדה מטעמים זרים, מצוות בכוונות מעורבות. לכן הלבושים צריכים כיבוס, כלבוש גשמי. וגם מכובסים, אומר המאמר, הם צריכים למלאכים שיעלום, מטעם שאין להאשים בו איש. אין אדם בעולם הזה בלי חסרון, ״אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא״, חטא במובן חסרון; והחסרון הוא סידורו של הקב״ה, כמלך ששלח את בנו למדינה רחוקה להראות שגם שם יכיר את האמת. סעיף ה׳ מוסיף טעם שני. גם בלי הרע, העולם הזה גשמי, והגשמי פשוט אינו בערך לרוחני, כנשמה העולה לגן עדן שצריכה לטבול תחילה בנהר דינור ולשכוח את מראה העולם הזה, וכר׳ זירא שישב מאה תעניות לשכוח תלמוד אחד כדי ללמוד אחר.

ד) והנה מצד ההתלבשות דתומ״צ בעניני עוה״ז הגשמי שהוא רובו ככולו רע[27] — תניא פ״ז: עולם העשי׳ רובו ככולו רע ומעט טוב מעורב בו, **צריך לנקותן מכל פסולת הנופל בהן**[28], **וכמו בלימוד התורה, שמצד זה שהתורה נתלבשה בשכל אנושי ובעניינים גשמיים הרי אפשר**[29] **שהלימוד שלו יהי׳ שלא לשמה ועד לדרגא הכי תחתונה בשלא לשמה, ועד״ז במצוות**[30]**. וזהו מה שהלבושים דתומ״צ צריכים לרחיצה וכיבוס, שיהי׳ לבושים נקיים וכו׳ (ואפילו לא יהיו באופן דמלבושי אנאלתי**[31] — ישעי׳ סג, ג: בגדיו המוכתמים של הדורך בגת**), בדוגמת לבוש הגשמי שבכדי שיהי׳ זך ונקי צריך לרחוץ ולכבס אותו**[28]**. [וגם לאחרי שהאדם מכבס את הלבושים דתומ״צ שיהיו נקיים מכל פסולת כו׳, בכדי שיעלו למעלה, צריכים הם להזדכך ע״י המלאכים, דגפיף לחון ונשיק להון**[32] — הזהר על המלאכים המקבלים את מלות התפלה**. והענין הוא דהנה כתיב**[33] **אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, שמפני שהאדם נמצא בארץ בעוה״ז הגשמי לכן יש בו חטא, חטא מל׳ חסרון**[34] — פירוש אדמו״ר הזקן לחטא כחסרון, כמו ״והייתי אני ובני שלמה חטאים״ **(עכ״פ). והגם שהחטא (החסרון) הוא לא באשמתו ח״ו, שהרי ועמך כולם צדיקים**[35]**, כי אם כמ״ש**[36] **נורא עלילה על בני אדם** — התנחומא: אף הנוראות שהוא מביא, בעלילה הוא מביאן **שרצון הקב״ה הוא שבנ״א נמצא בעולם כזה [ובדוגמת**[37] **מלך ששלח את בנו למדינה רחוקה בכדי להראות את חכמת בנו שגם במדינה הרחוקה יכיר את האמת, בחי׳ ואמת הוי׳ לעולם**[38] — המשך תרס״ו; הפסוק הוא שורתו השני׳ של מזמור קי״ז, שבו נחתם מאמר השבוע שעבר**], אעפ״כ, מכיון שבפועל יש בו (חטא מל׳) חסרון, וגם התומ״צ שלו אינם בשלימות, וכמ״ש אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, שהחסרון (יחטא) הוא גם בהתומ״צ (ביעשה טוב) שלו, לכן בכדי שהתומ״צ שלו יעלו למעלה, צריך הוא לסיוע המלאכים].**

ה) והנה זה מה שהתומ״צ שבעוה״ז הגשמי צריכים וזקוקים לסיוע המלאכים הוא לא רק מפני שעוה״ז הגשמי הוא רובו ככולו רע, אלא (גם[39]**) מצד הגשמיות דעוה״ז**[40] — תניא פ״מ: העולם שפל בשתי בחינות, הארתו מצומצמת עד קצה האחרון ולכן גשמי, והארה זו גופא בלבושים ומסכים רבים**. שלהיותו גשמי הוא באין ערוך לעולמות העליונים (הרוחניים). וע״ד הידוע בנוגע לנשמת האדם, שאפילו צדיק גמור כשעולה לג״ע צריך טבילה בנהר דינור בכדי לשכוח על חיזו דהאי עלמא, כי מצד האין ערוך דעוה״ז הגשמי לג״ע הרי אפילו מקצת מעניני עוה״ז מונע מלעלות לג״ע**[41] **[ובדוגמת העליות שבדרגות דג״ע שמגעה״ת לגעה״ע וכו׳, שמכיון שהעליות הם באין ערוך, צריך להיות תחילה ביטול ההשגה דגעה״ת**[41]**. וכידוע המשל מענין השגת**

השכל, שבכדי לבוא להשגה עליונה שבאין ערוך להשגה הקודמת (אע"פ שגם השגה העליונה היא בעוה"ז הגשמי) צריך להיות תחילה ביטול השגה הקודמת. וכמו ר"ז כי סליק לארעא דישראל יתיב[42] מאה תעניתא (או מ' תעניות[43]) — גירסת הרש"ל **לשכוח תלמוד בבלי בכדי שיוכל ללמוד תלמוד ירושלמי[44]]** — בבא מציעא פה, א, **עד"ז הוא גם בנוגע להתומ"צ של האדם, שמצד היותן מלובשות בענינים גשמיים, צ"ל תחלה שיזדככו ויתפשטו מגשמיותן ע"י המלאכים.**

עיון

חטא מלשון חסרון

כשבת שבע אומרת לדוד "והייתי אני ובני שלמה חטאים", מפרש רש"י חסרים. לקוטי תורה משתמש בפסוק לקרוא את קהלת: "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" אינו אומר שכל צדיק עובר עבירה, אלא שאין איש בעולם הזה בלי חסרון כלשהו, ולו החסרון הטבוע בעצם ההימצאות כאן. המאמר מקפיד לומר שאין זו אשמתו של האדם; אלה תנאי השליחות, והמלך ששלח את בנו ידע לאן הוא שולחו.

עיון

נהר דינור — ר' זירא יתיב מאה תעניתא

הזהר מלמד שנשמה העולה לגן עדן טובלת תחילה בנהר דינור לשכוח את מראה העולם הזה, מפני שהנמוך שבאין ערוך חוסם את הגבוה שבאין ערוך. החסידות מצמידה לזה את סיפור הגמרא על ר' זירא, שישב מאה תעניות בעלותו לארץ ישראל כדי שישתכח ממנו תלמוד בבלי ולא יבלבלו בלימוד הירושלמי. הנקודה אינה שהנמוך הי' רע; היא שקפיצה בין דברים שאין ערוך ביניהם מחייבת להרפות מן השליבה שלמטה.

בעבודת ה' · כסלו ה'תשפ"ז

שתי ענוות נדרשות כאן. הראשונה בכוונה: מצוה יכולה להיעשות מטעמים שאינם שלה, והמאמר אינו מעמיד פנים. כיבוס פירושו להביט בלימוד ובנתינה ולשאול לשם מה היו באמת. השני' בקנה מידה: גם מצוה נקי' של אדם שלא חטא היא מעשה גשמי בעולם גשמי, והיא צריכה עזרה שאינה יכולה לתת לעצמה. המאמר גלוי במיוחד בכך שעבודתנו הטובה ביותר מגיעה למעלה רק בסיוע. אין זה מייאש; זה הטעם שהסעיף הבא יכול להחזיר לנו את העבודה.

תמצית

מלובשים בעולם שרובו רע, לבושי התורה והמצוות קולטים פסולת וצריכים כיבוס. גם נקיים הם צריכים למלאכים שיעלום, מפני שאין בארץ מי שאין בו חסרון, ומפני שהגשמי אינו בערך לרוחני, כנשמה שצריכה לשכוח את העולם הזה בנהר דינור וכר' זירא שהתענה לשכוח תלמוד אחד בשביל אחר.

סעיף ו׳

התחלת הזיכוך — ע״י התפלה: סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה

לפני העיון

המלאכים גומרים את המלאכה, אבל המאמר מציע שהאדם מתחיל אותה, על פי הכלל שכל דבר שלם ביותר כשהאדם עושהו בעצמו; אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו. תורה אור אומר שכיבוס התורה והמצוות נעשה על ידי התפלה, והרבי קורא זאת לא רק כניקוי אלא כתחילת העלי׳. התפלה היא סולם יעקב, ואדמו״ר מוהריי״צ דייק בשתי ההיי״ן הנוספות שבפסוק: ארצה היא הנקודה התחתונה שבארץ הלזו התחתונה, והשמימה למעלה גם מן השמים העליונים. התפלה מחברת את שני הקצוות, מעלה את האדם, ומעלה עמו את כל אשר לו.

ו) ויש לומר בדרך אפשר דהגם שהזדככות התומ״צ והעלאתן למעלה נעשה ע״י המלאכים, מ״מ, מכיון שתכלית השלימות דכל ענין הוא כאשר הוא נעשה ע״י עבודת האדם (ולכן אדם רוצה בקב שלו דוקא[45] — בבא מציעא לח, א**), לכן גם ענין הזדככות התומ״צ, ההתחלה בזה הוא ע״י עבודת האדם. וזהו מה שאיתא בתו״א**[46] **שכיבוס וזיכוך התומ״צ הוא ע״י עבודת התפלה, שהכוונה בזה היא (לא רק שע״י התפלה הוא מנקה את התומ״צ מכל פסולת, שלא יהיו באופן דשלא לשמה וכיו״ב, כי אם), שע״י התפלה נעשה גם (התחלת**[47] **ה)זיכוך שלהם, מה שמזדככות מגשמיותן ועולות למעלה. דהנה תפלה היא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה**[48] — חלום יעקב, שהזהר קורא אותו על התפלה, **היינו שהתפלה היא מקשרת את ב׳ הקצוות דארץ ושמים (מטה ומעלה**[49]**)** — שאינם רק רחוקים אלא הפכים, כלשון מאמר אדמו״ר מוהריי״צ, **ובפרט ע״פ הידוע**[50] **שארצה (בתוס׳ ה׳) הוא מדריגה היותר תחתונה שבארץ הלזו הגשמית גופא, ושמימה (בתוס׳ ה׳) הוא מדריגה היותר נעלית שבשמים (שמי השמים), והשמימה (בתוס׳ ה׳ גם בתחילה) הוא למעלה גם משמימה. וזהו סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, שע״י התפלה ״יוכל להיות עליית גם (האדם) הנמצא ארצה במדריגות היותר תחתונות שבארץ הלזו הגשמית להשמימה להמדרגות היותר נעלות ונפלאות״**[51]**. הנה כמו שהתפלה פועלת בהאדם, שגם כשהוא נמצא ארצה יכול הוא להתעלות להשמימה (אלא שצ״ל גם סיוע המלאכים דחביק לה כו׳), עד״ז פועלת היא גם בכל עניני האדם**[52] **ובפרט בהתומ״צ**[53] — לקוטי תורה: ״מלאכי אלקים״ העולים בסולם הם המצוות **שלו, שע״י ד׳ השליבות דתפלה (שהם כנגד ד׳ עולמות)** — ארבעת חלקי תפלת השחר, מן הקרבנות עד שמונה עשרה, העולים דרך עשי׳ יצירה בריאה ואצילות **עולות הן מעולם לעולם, ועד שהן עולות בבחי׳ השמימה שלמעלה מהעולמות, ועד שהן עולות למהותו ועצמותו ית׳ ממש.**

עיון

ארצה — השמימה: שתי ההיי״ן

בד״ה זה היום תרצ״ד קורא אדמו״ר מוהריי״צ את דקדוק סולם יעקב. הפסוק הי׳ יכול לומר ״מוצב בארץ״ ו״מגיע לשמים״; הוא אומר ארצה והשמימה, כל אחת בה״א הכיוון, והשני׳ גם בה״א הידיעה. ארצה — עד תחתית הארץ; שמימה — עד השמים העליונים; השמימה — למעלה אף מזה. התפלה, הסולם, מתוחה בין הנקודה הנמוכה ביותר שאדם יכול לעמוד בה ובין נקודה שלמעלה מכל השמים. המאמר מצטט את מסקנתו כלשונה: הנמצא ארצה יכול לעלות להשמימה.

עיון

ד׳ השליבות דתפלה — כנגד ד׳ עולמות

החסידות מעמידה את תפלת השחר כנגד ארבעת העולמות. פרשת הקרבנות — עשי׳; פסוקי דזמרה — יצירה; קריאת שמע וברכותי׳ — בריאה; ושמונה עשרה — אצילות. לסולם יעקב היו, לפי המסורת, ארבע שליבות. המתפלל מתוך ידיעה זו מטפס, והמאמר אומר שמצוותיו מטפסות עמו, מעולם לעולם, עד למעלה מן העולמות כולם.

טבלה · סולם התפלה – סעיף ו׳

השמימה — למעלה מן העולמות למעלה אף מן השמים העליונים; העצמות	לשם מגיעות המצוות, העולות עם המתפלל
ד׳ שליבות — ד׳ עולמות קרבנות · פסוקי דזמרה · קריאת שמע · שמונה עשרה	עשי׳, יצירה, בריאה, אצילות
▲ סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ▲	
הכיבוס התפלה מנקה את תורת היום ומצוותיו ממה שדבק בהם מן העולם	אדם רוצה בקב שלו
ארצה — הנקודה התחתונה תחתית הארץ הלזו התחתונה, שם עומד המתפלל	המקום הכן היחיד להתחיל ממנו

בעבודת ה׳ · כסלו ה׳תשפ״ז

לבו המעשי של המאמר כאן, והוא עוסק בבוקר. מצוות היום אינן יכולות להרים את עצמן; המלאכים ישאו אותן, אבל המאמר רוצה שההרמה הראשונה תהי׳ שלך, ואומר שהיא מתרחשת בתפלה. זה משנה את ייעודה של התפלה. אינה רק בקשה, ואינה רק מצות השעה; היא המקום שבו הצדקה של אתמול והלימוד של אמש מתכבסים ונשלחים למעלה. אדם המתפלל ויודע שיומו על הסולם עמו מתפלל אחרת. והסולם מתחיל בתחתית ממש, ארצה, שהיא המקום הכן היחיד להתחיל ממנו.

תמצית

כיון שכל דבר שלם ביותר כשהאדם עושהו בעצמו, זיכוך המצוות מתחיל בו, בתפלה, שתורה אור קורא לה כיבוסן והרבי קורא כתחילת עלייתן. התפלה היא הסולם מן הארץ התחתונה עד למעלה מן השמים העליונים, והמצוות עולות בארבע שליבותיו עם המתפלל, למעלה מן העולמות עד העצמות.

סעיף ז׳

מצוות — ועבודת היום; אבל עדיין אינו מובן ההכרח דכל יום

לפני העיון

מכאן תשובה אחת לשאלת הפתיחה. המצוות עולות על ידי התפלה, והתפלה היא עבודת היום: התפלות נתקנו כנגד התמידים, ותפלת כל יום מבררת את הניצוצות שנתחדשו בו. אם כן, המצוות קשורות לימים. אבל הרבי מראה מיד שאין בכך די. זה מבאר שייכות, לא הכרח. מדוע לא תוכל תפלת מחר להעלות את המצוה שחסרה אתמול? ההלכה עצמה כאילו אומרת שתוכל: תפלה שהוחמצה משלימים בתפלה הסמוכה, "אין אומרים כיון שעבר יומו בטל קרבנו", תפלה אחת מלוקטת מעלה את תפלות כל השנה, ותפלות השבת מעלות את תפלות כל ימי החול.

ז) וזהו אחד הביאורים בהשייכות דלבושי המצוות לענין הימים (כפשוטם), כי עליית המצוות הוא ע"י התפלה, והתפלה הרי היא "ענין עבודת היום" [כמובן גם ממרז"ל[54] תפלות כנגד תמידין תקנום — ברכות כו, ב**, עולת תמיד העשוי' בכל יום, שנים ליום[55]], שהתפלה בכל יום מבררת ומעלה את הניצוצות שנתחדשו ביום זה[56]** — תורה אור מקץ**, לכן המצוות [שעליתן הוא ע"י התפלה] זקוקים ל"עבודת היום"[57].**

אמנם ביאור זה מבאר רק השייכות דמצוות לימים. אבל עדיין אינו מובן ההכרח לעשיית המצוות בכל יום דוקא, דלכאורה, גם כשיחסיר יום אחד ולמחר יעשה שתי מצוות, יזדככו המצוות ע"י התפלה דיום המחרת. ואין לומר שהתפלה יכולה לזכך ולהעלות רק המצוות השייכות ליום זה, דאין כל טעם לחילוק זה. ועוד דמכיון דיש ענין התשלומין (ביום שלאח"ז, בתפלה הסמוכה לה)[58] — או"ח סימן קח **"ואין אומרים כיון שעבר יומו בטל קרבנו"[59]** — לשון אדמו"ר הזקן בשולחנו**, ועד ש(בנוגע לכוונת התפלה) תפלה אחת מלוקטת מתפלות כל השנה מעלית את התפלות דכל השנה[60]** — קונטרס אחרון**, משמע מזה גם בנוגע לעליית המצוות שע"י התפלה, שהתפלה מעלית גם המצוות דיום הסמוך וכו'. וסמוכין לדבר – התפלות דשבת שהן מעלות התפלות של כל ימי החול עם כל התורה ומע"ט שנכללו בהן[61]** — לקוטי תורה בהר**.**

עיון

תפלות כנגד תמידין תקנום

הגמרא מביאה שתי דעות במקור שלש התפלות: אבות תקנום, או כנגד תמידין. ברכות כו, ב נוקטת בשני", ומעמידה שחרית ומנחה כנגד תמיד של שחר ושל בין הערבים, שהתורה מצוה "שנים ליום". תורה אור מסיק את המסקנה שהמאמר צריך לה: תפלת כל יום היא קרבנו של אותו היום, והיא מבררת את הניצוצות שנפלו ליום ההוא. התפלה, מעצם תקנתה ההלכתית, היא דבר של היום.

עיון

אין אומרים כיון שעבר יומו בטל קרבנו

או"ח סימן קח פוסק שמי שהחסיר תפלה בטעות או באונס מתפלל את הסמוכה שתים. אדמו"ר הזקן מוסיף את הטעם: אף שהתפלות כנגד הקרבנות, וקרבן אינו קרב לאחר יומו, אין אומרים כן בתפלה, מפני שהתפלה ביסודה בקשת רחמים ויש לה שכר בכל עת שתיאמר, רק לא שכר תפלה בזמנה. המאמר הופך זאת לקושיא: אם תפלה משתלמת בימים אחרים, מדוע לא המצוה שהיא מעלה?

בעבודת ה' · כסלו ה'תשפ"ז

הרבי מקשה על תשובתו שלו, והקושיא היא הכנה שאדם מקשה לעצמו: החסרתי היום, אשלים מחר, ההלכה עצמה מתירה תשלומין. המאמר מודה בכל. תפלה משתלמת; מנין המצוות משתלם; הלבושים יועלו בתפלת מחר. הדבר שאינו משתלם אינו אף אחד מאלה, והסעיף הבא נוקב בשמו.

תמצית

המצוות עולות על ידי התפלה, והתפלה היא עבודת היום, כנגד התמידים ומבררת ניצוצות כל יום; לכן המצוות קשורות לימים. אבל זו שייכות ולא הכרח: ההלכה מתירה להשלים תפלה למחרת, תפלה אחת מעלה שנה שלימה, והשבת מעלה את השבוע. מדוע לא תמלא מצות מחר את חסרון היום?

סעיף ח'

התכלית — לתקן את העולם, מקום וזמן; כל יומא ויומא עביד עבידתי'

לפני העיון

התשובה מחליפה את המסגרת. תכלית התורה והמצוות אינה לבוש הנשמה אלא תיקון העולם. התורה "לא בשמים היא"; ניתנה לעשות שלום בעולם; המצוות ניתנו לצרף בהן את הבריות; והצדקה, המתקנת את הגוף וחלקו בעולם, נקראת לכן "מצוה" סתם ושקולה כנגד כולן. ומהו עולם? אדמו"ר הזקן אומר שהמלה עצמה פירושה מקום וזמן. אם כן, על המצוות לתקן גם את הזמן. והזמן עשוי ימים, כל אחד נפרד מחבירו, כל אחד ועבודתו. מצוה הנעשית מחר מתקנת את מחר. שום דבר הנעשה מחר אינו מתקן את היום.

ח) אך הענין הוא, דהנה ידוע שהתכלית דתומ"צ הוא לפעול בירור וזיכוך בעוה"ז הגשמי. דזהו מה שתורה לא בשמים היא[62] — בבא מציעא נט, ב, **וכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם**[63] — לשון הרמב"ם בסיום הלכות חנוכה, **ועאכו"כ מצוות שלא ניתנו אלא לצרף בהן את הבריות**[64] — בראשית רבה. **ועד שמצות צדקה היא שקולה כנגד כל המצוות (ונקראת בשם מצוה סתם), כי התכלית דמצוות [וכן התכלית דירידת הנשמה למטה] שהוא [לא בשביל הנשמה כ"א] בכדי לתקן את הגוף ונה"ב וחלקו בעולם, נשלם ע"י מצות הצדקה (יותר מאשר ע"י שאר כל המצוות), כמבואר בתניא**[65] — פל"ז. **וזהו**[66] **שצריך להיות יומין שלימין דוקא, שבכל יום ויום צריך להיות קיום מצוה, כי מכיון שגדר העולם הוא מקום וזמן**[67] — שער היחוד והאמונה פ"ז: שם "עולם" גופא נופל על מקום וזמן, **הרי מובן שהתומ"צ (שתכליתם הוא לתקן את העולם) צריכים לתקן גם את הזמן. ולכן מוכרח שבכל יום תהי' עשיית מצוה (הגם שגם כשחסר לו יומא חדא יכול הוא לעשות את הלבוש ע"י שיקיים מחר ב' מצוות), כי בכדי לתקן את הימים**[68] **(הזמן) גופא צריך להיות כל**[69] **יומא ויומא עביד עבידתי'** — לשון הזהר; והימים הם עיקר ההתחלקות דזמן, "יומי מפסקי מהדדי", כלשון הגמרא בנזיר**.**

עיון

גדר העולם — מקום וזמן

שער היחוד והאמונה פ"ז מבאר מדוע הקב"ה נקרא מלך העולם: עצם המושג "עולם" נופל על מקום, בששת קצותיו, ועל זמן, עבר הוה ועתיד, ושניהם קיימים רק ממדת מלכותו. הערה 67 מוסיפה דיוק מתורת לוי יצחק, אביו של הרבי: המקום מושרש בז"א והזמן במלכות, שלמטה ממנו; ולכן הדירה "בתחתון שאין תחתון למטה ממנו" היא קודם כל תיקון הזמן. על כן תשובת המאמר סובבת על ימים.

עיון

צדקה — מצוה סתם

תניא פל"ז מבאר מדוע הירושלמי קורא לצדקה "מצוה" סתם וחז"ל שוקלים אותה כנגד כולן. תכלית ירידת הנשמה אינה שלימותה שלה, שהיתה לה למעלה, אלא בירור הגוף, נפש הבהמית וחלקו של האדם בעולם. רוב המצוות מעסיקות אבר אחד או כח אחד; הצדקה ניתנת מן הממון שהאדם הרויח בכל כחו, ולכן מעלה את כל חיותו. המאמר מביאה כמקרה הברור ביותר של הכלל שהמצוות הן בשביל העולם.

טבלה · זקן, ובא בימים – סעיף ט׳

זקן	אדם	בא בימים
תיקון המקום ”בא לבוש לבושי” — לבוש עתיק יומין, הנעתק מן הימים. אברהם בירר את מקומו בעולם: הדירה במקום.	**אדמה לעליון — ומן האדמה** נקרא על שם שני הקצוות: דומה לעליון, וגופו נצבר מעפר, גולם לפני הנשמה — ולכן יכול להעלות אף את התחתון מכל.	**תיקון הזמן** לכל יום עבודתו; מצוה בתוך היום מתקנת את היום. ”את מספר ימיך אמלא” — ימים מאירים כספיר.

בעבודת ה׳ · כסלו ה׳תשפ״ז

הנה התשובה לשאלה שאדם שואל ביום רע. שתי המצוות של מחר באמת יעשו את לבושו של מחר, והרבי אינו מכחיש. אבל יהודי אינו רק אורג לבוש לנשמתו; הוא מתקן עולם, והעולם כולל את היום שהוא עומד בו. היום הוא פיסת בריאה שלא תשוב, ובה עבודה משלה. מצוה אחת, הנעשית בתוך היום הזה, עושה ליום הזה מה ששום דבר של מחר אינו יכול. כללו של הבעל שם טוב אינו על המנין. הוא על שלא להשאיר יום בלתי מתוקן.

תמצית

תכלית התורה והמצוות לברר את העולם, ולכן הצדקה, המתקנת גוף ועולם, היא ”המצוה”. עולם הוא מקום וזמן, ולכן על המצוות לתקן את הזמן, והזמן עשוי ימים נפרדים, לכל אחד עבודתו. מכאן מצוה בכל יום: לבוש אפשר לעשות מחר, אבל את היום אפשר לתקן רק היום.

סעיף ט׳

ואברהם זקן בא בימים — תיקון המקום ותיקון הזמן; את מספר ימיך אמלא

לפני העיון

עתה הפסוק מתיישב. כוונתו האמיתית של הקב״ה בבריאת העולמות היא דירה בתחתונים, והאדם הוא שמשלימה. האדם נקרא על שם שני הקצוות: הוא דומה לעליון, והוא נוצר מן האדמה, גופו תחילה גולם דומם שנצבר מעפר, נמוך אף מצומח וחי שנבראו במאמר. השפלות הזאת היא גדולתו, כי הוא יכול להעלות אף את הדומם, התחתון שאין למטה ממנו. ״ואברהם זקן״, לבוש עתיק יומין, תיקן את מקומו בעולם, את המקום. אבל עדיין לא תיקן את הזמן, ולכן לא היתה זו עדיין הדירה השלימה. ״בא בימים״ תיקן את הזמן, יום אחר יום, עד שכהבטחת ה׳ ״את מספר ימיך אמלא״, מספר שאדמו״ר הזקן קורא מלשון ספיר: ימים המאירים כשמים המספרים כבוד אל.

ט) וזהו ואברהם זקן בא בימים, שלאחרי שואברהם זקן הוא גם בא בימים שהוא מעלה גדולה יותר גם מהמעלה דזקן. דהנה הכוונה האמיתית בהתהוות העולמות (בבחי׳ עצמות א״ס) היא מה שנתאוה הקב״ה להיות לו ית׳ דירה בתחתונים דוקא[70] — המדרש; תניא פל״ו. **וכוונה זו נשלמת ע״י עבודת האדם, אתם קרויין אדם**[71] — יבמות סא, א, **שהאדם דוקא יכול להשלים כוונה זו. וזהו שנקרא בשם אדם, ע״ש ב׳ הקצוות שהוא אדמה לעליון**[72] — השל״ה: אדם מלשון ״אדמה לעליון״ **ושהוא נוצר מן האדמה**[73] — בראשית רבה: ״אני נאה להקרא אדם שנבראתי מן האדמה״, **שגופו נעשה מהאדמה עצמה**[74] **ובאופן שהי׳ תחילה דומם בפ״ע (בלי שום נפש חיונית בתוכו) וכמ״ש**[75] **גלמי ראו עיניך** — תהלים קלט; סנהדרין: מכל העולם כולו הוצבר עפרו **(ולא כגוף הצומח והחי)**[76] — שנבראו במאמר, ״תדשא הארץ״, ואילו גופו של אדם, אומר אדמו״ר האמצעי, צבר ועשה גולם בלי מאמר כלל, **כי גם ענין זה שבתואר אדם (על שם האדמה) מורה על מעלתו**[77], **שהוא מברר מתקן ומעלה גם את הדומם שהוא תחתון ביותר שאין תחתון למטה ממנו. ומעלה זו שבו באה בפועל ע״י העבודה דבא בימים דוקא. שע״י העבודה דזקן (עצמה), אף שגם ע״ז בירר ותיקן את חלקו בעולם (מקום), מ״מ, מכיון שלא תיקן עדיין את הזמן, הרי לא השלים עדיין הכוונה דדירה בתחתונים. ולכן הגם שעבודה זו מגעת בבחינת עתיק יומין, שהיא בהעתקה (והבדלה) מבחי׳ יומין, אין זה תכלית השלימות** — הערה 78: ״נעתק מבחי׳ היומין״ שבתורה אור אמור על המצוות מצד עצמן, לא על בירור הזמן הנעשה על ידן; והרבי מניח את הנקודה בצריך עיון. **משא״כ ע״י העבודה דבא בימים**[78], **כשעובד לתקן את הימים, ועד דאת מספר ימיך אמלא**[79] — הברכה שבפרשת משפטים **מספר מלשון אבן ספיר (וכמ״ש בתו״א**[80] **שמספר ימיך הוא כמו השמים מספרים**[81] **שפירש בזהר**[82] **מנהרין ומנצצין וספיריין), היינו שהאדם מאיר את הימים (הזמן) באור התורה והמצוות, ע״ז הוא משלים הכוונה דדירה בתחתונים (בהתחתון שבעולם הזה גופא**[83]**)** — הזמן, שלמטה מן המקום, **שזה (השלמת כוונה זו) הוא תכלית שלימות מעלת האדם, כנ״ל.**

עיון

אדם — אדמה לעליון, ומן האדמה

השל״ה קורא אדם מלשון ״אדמה לעליון״ שבישעי׳: האדם הוא הנברא היחיד שמבנהו משקף את האדם העליון שעל הכסא. בראשית רבה מספר שאדם קרא לעצמו על שם האדמה. תורת חיים מוסיף את הנקודה החדה ביותר: כל נברא אחר נעשה במאמר, ״תוצא הארץ״, אבל גופו של אדם הי׳ עפר שנצבר ונעשה גולם בלי מאמר כלל, ורק אחר כך ניתנה בו נשמה. המאמר אוחז בשתי הקריאות יחד: היצור היכול לדמות לקב״ה הוא זה המתחיל למטה מן העשב, ודוקא לכן הוא יכול להרים את התחתון מכל.

עיון

מספר ימיך אמלא — מלשון אבן ספיר

בפרשת משפטים מבטיח הקב"ה "את מספר ימיך אמלא". תורה אור קורא מספר יחד עם "השמים מספרים כבוד אל", שהזהר מפרש שהשמים מנהרין ומנצצין כספירין. הימים עצמם, אומר תורה אור, הם הלבושים שעל האדם לעשותם; "מספר ימיך" הוא האור שבתוך הימים, ואת האור הזה הקב"ה מבטיח למלא. יום שיש בו מצוה אינו רק נמנה; הוא מואר.

בעבודת ה' · כסלו ה'תשפ"ז

המאמר מסיים בהבטחה ובמלאכה. המלאכה — לעבוד על הימים: לא לברוח מן הזמן אל לבוש שלמעלה ממנו, אלא להכניס מצוה ממשית אחת לכל יום, כך שהיום עצמו יתוקן. ההבטחה — שהקב"ה ממלא את המספר: ימים שעבדו עליהם כך אינם רק מלאים, הם מאירים. שבת מברכים כסלו היא זמן טוב ליטול זאת כפשוטו. לפני שמברכים את החודש, להחליט מה תהי' המצוה האחת שאף יום בכסלו לא יהי' בלעדי'. אינה צריכה להיות גדולה. היא צריכה להיות בתוך היום.

תמצית

כוונת הקב"ה — דירה בתחתונים, המושלמת על ידי האדם, הנקרא על שם דמיונו לעליון ועל שם האדמה שנוצר ממנה, ולכן יכול להעלות אף את הדומם. "ואברהם זקן" תיקן את מקומו בעולם, את המקום, והגיע לעתיק יומין, אך לא את הזמן. "בא בימים" מתקן את הזמן עצמו, עד שמספר ימיו מתמלא באור ספיר — וזוהי הדירה כולה.

מילון מושגים

בא בימים — יומין עילאין	הימים העליונים של הזוהר, לבושי התורה והמצוות; וגם ימים שלמים כפשוטם.
לבושים	המסכים הנבראים, העשויים ממצוות, שדרכם הנשמה נהנית מזיו השכינה.
לבושא דחסרא	"לבוש חסר" (זהר): לבוש נשמה שהחסירה מצוה; כאן — יום בלי מצוה.
לא יניח שום יום	הכלל הפותח של צוואת הריב"ש: אין יום בלי עשיית מצוה, קלה או חמורה.
זקן — עתיק יומין	"בא לבוש לבושי" שבמדרש; לבוש עתיק יומין, הנעתק מן הימים.
זיו השכינה	ההארה מאין סוף שהנשמות נהנות ממנה בגן עדן.
נועם הוי'	התענוג שלמעלה מן הזיו, המושג רק דרך הלבושים.
דביקות בלתי ניכרת	דביקות אמיתית באלקות שאינה מורגשת, כדביקות הכלי באור.
ממוצע	דבר המחבר שנים; לפי כללו של אדמו"ר הזקן צריך להיות כלול משניהם.
רובו ככולו רע	לשון התניא לעולם העשי'; הטעם שהלבושים צריכים כיבוס.
חטא מלשון חסרון	"חטא" במובן חסרון: חסרונו של כל הנמצא בעולם הזה, לאו דוקא עבירה.
נהר דינור	הנהר שהנשמה טובלת בו לשכוח את העולם הזה לפני גן עדן.
סולם מוצב ארצה	סולם יעקב, שהזהר קורא אותו על התפלה; ארצה — תחתית הארץ, השמימה — למעלה מן השמים.
ד' השליבות	ארבעת חלקי תפלת השחר, כנגד ארבעה עולמות.
תפלות כנגד תמידין	ברכות כו, ב: התפלות כנגד התמידים, ולכן התפלה היא עבודת היום.
תשלומין	השלמת תפלה שהוחמצה בתפלה הסמוכה; "אין אומרים כיון שעבר יומו".
גדר העולם — מקום וזמן	שער היחוד פ"ז: שם "עולם" נופל על מקום וזמן; הזמן במלכות, למטה מן המקום.
כל יומא ויומא עביד עבידתי'	לשון הזהר: לכל יום מלאכתו; "יומי מפסקי מהדדי" (נזיר ז, א).
אדם — אדמה לעליון / מן האדמה	על שם דמיונו לעליון (של"ה) ועל שם האדמה שנוצר ממנה (מדרש); גולם לפני הנשמה.
מספר ימיך — אבן ספיר	"את מספר ימיך אמלא": מספר מלשון ספיר, האור המאיר את הימים.

ההערות כפי שנדפסו — ובדיקתן

כל הערות הדפוס, כלשונן, עם תוצאת הבדיקה. ‡ — שינוי בין הדפוס לעד הדיגיטלי, או מראה מקום לבדיקה. ראשי התיבות הובאו כפי שנדפסו.

מס׳	סעיף	כפי שנדפס	בדיקה
*‡	א	יצא לאור בקונטרס מוצאי ש״פ חיי שרה – ה׳תשל״ח, ״ג׳ כסלו ה׳תשל״ח״.	נבדק נבדק: קולופון הקונטרס (סה״מ בראשית ח״א) — ״מערכת אוצר החסידים, ג׳ כסלו ה׳תשל״ח״, מוגה. ‡ אינו נדפס בקונטרס עצמו.
1	א	פרשתנו כד, א.	נבדק נבדק: ספריא, בראשית כד, א. Sefaria
2	א	טז, א. וראה תו״א משפטים עו, ג. עט, ב.	כמובא כמובא (תו״א חיי שרה טז, א; משפטים).
3	א	אבות פ״ד מי״ז.	נבדק נבדק: אבות ד, יז (ספריא). Sefaria
4	א	ראה זח״א רכד, א. וראה שם קכט, א הלשון ״יומין עילאין״.	נבדק נבדק: זח״א קכט, א (ספריא) — ״באינון יומין עלאין״; רכד, א כמובא. Sefaria (Zohar I 129a)
5	א	באגה״ק ובתו״א מקץ שבהערה 17 [וכן בתו״א ח״ש שם (בתחילת הענין)] שהמצוות הם לבושים. אבל בתו״א משפטים עט, ב (וראה גם תו״א ח״ש בהמשך הענין – נעתק לקמן ס״ג): לבושי התורה והמצוות – בפרטיות יותר. וראה תניא ספ״ה. אוה״ת משפטים ע׳ א׳רסו.	נבדק נבדק: אגה״ק סכ״ט ותניא ספ״ה (ספריא) — ״המצות הן לבושים לבד״. תו״א ואוה״ת כמובא. Sefaria (Tanya ch. 5) · Sefaria (Iggeres HaKodesh 29)
6	א	כ״ה בתו״א משפטים שם.	כמובא כמובא.
7	א	צוואת הריב״ש בתחלתה.	כמובא כמובא; הרבי מצטט את הפיסקא בלקו״ש ח״ד ע׳ 1193 (ספריית חב״ד). Likkutei Sichos vol. 4 (dach.dev)
8	א	ראה זח״א קכט, א: ולא אתקריב אברהם ביומא חדא או בזמנא חדא אלא עובדוי קריבו לי׳ בכל יומוי כו׳.	נבדק נבדק: זח״א קכט, א (ספריא) — ״ולא אתקריב אברהם ביומא חדא״. Sefaria (Zohar I 129a)
9	א	לשון הזהר שם.	נבדק נבדק: זח״א קכט, א. Sefaria (Zohar I 129a)
10	א	אוה״ת שבועות ע׳ צא. בלק ע׳ תתקמח. פינחס ע׳ א׳קצט. וראה גם אוה״ת לתהלים ע׳ תקכז.	כמובא כמובא.

מס׳	סעיף	כפי שנדפס	בדיקה
11	א	באוה"ת וארא ע' קכ: "וצריך לסגל תורה ומצוות אפילו מצוה אחת כמה פעמים במספר הימים אשר נתנו לו מן השמים כפי שיעור הלבושים הצריכים לפי שרש נשמתו . . כי מאחר שיש לו פנאי כו'". והשאלה שבפנים (ממקומות שבהערה הקודמת) "הלא יוכל לעשות למחר שתי מצוות" – כי מהלשון "יומין שלימין" מוכח דמה שצריך לעשות מצוה בכל יום (כתורת הבעש"ט המובאה בפנים) הוא גם כשאין לו פנאי (במשך ב' הימים) לעשות יותר מב' מצוות, שאין נפק"מ במספר המצוות.	נבדק נבדק: אוה"ת וארא ע' קכ (ספריית חב"ד) — "וצריך לסגל תורה ומצות".
12	א	"ודוחק לומר דמיירי בביטול מ"ע התלויות בו ביום כמו ק"ש כו', (ועוד?) דא"כ מלבד מה שחסר הלבוש הרי פגם ג"כ בביטול המצוה וצריך תשובה" (אוה"ת בלק שם).	כמובא כמובא.
13	ב	ב"ר ספנ"ח.	נבדק נבדק: ב"ר נח, ט (ספריא) — "בא לבוש לבושי". Sefaria
14	ב	דניאל ז, ט.	נבדק נבדק: דניאל ז, ט (ספריא). Sefaria
15	ב	מ"כ לב"ר שם (הובא באוה"ת פרשתנו תשעט, א). וראה גם פרש"י לב"ר שם. ובהגהות הרד"ל שם מביא מילקוט "דכתיב עתיק יומין יתיב".	נבדק נבדק: רש"י ועץ יוסף לב"ר שם (ספריא) — עתיק יומין; מ"כ ואוה"ת כמובא. Sefaria (Rashi on Bereishis Rabbah)
‡16	ב	ובפרט לפי מ"ש בתו"א מקץ לג, ב, שעתיק יומין הוא "נעתק ונבדל מבחי' היומין שהם הלבושים הנעשים מהמצוות".	נבדק נבדק: תו"א מקץ לג, ב (ספריית חב"ד) — "נעתק ונבדל מבחי' היומין". ‡ בקונטרס: "בתו"א לג, ב".
17	ג	ראה בכ"ז אגה"ק סכ"ט. תו"א מקץ לב, ד ואילך. וראה גם תו"א פרשתנו שבהערה 2.	נבדק נבדק: אגה"ק סכ"ט (ספריא). תו"א כמובא. Sefaria (Iggeres HaKodesh 29)
18	ג	ראה ביאוה"ז לאדהאמ"צ (קטו, ב) ולהצ"צ (ע' תקמח). המשך תרס"ו ע' תנט. ס"ע תע.	כמובא כמובא.
19	ג	דנוסף לזה שהכלים דאצילות (שרש הנשמות) הם בדביקות בלתי ניכרת, הנה גם הדביקות דנשמות בהכלים היא בלתי ניכרת (ראה המשך תער"ב ח"א ריש ע' קע).	כמובא כמובא; הרבי מציין אותו דף בתער"ב במאמר חיי שרה תשל"ב.
20	ג	אגה"ק שם.	נבדק נבדק: אגה"ק סכ"ט — "לחזות בנועם ה'". Sefaria (Iggeres HaKodesh 29)
21	ג	ראה לקו"ת שה"ש ח, א. המשך תער"ב ח"א ע' שצו. סה"מ ה'ש"ת ד"ה עוטה אור כשלמה. ובכ"מ.	כמובא כמובא; הכלל "כל דבר הממוצע צריך להיות כלול משניהם" נבדק בלקו"ת (ר"ה צט, א). chabadlibrary.org (Likkutei Torah 99a)
22	ג	שעהיוה"א פ"ח.	נבדק נבדק: שעהיוה"א פ"ח (ספריא). Sefaria

מס׳	סעיף	כפי שנדפס	בדיקה
‡23	ג	תו״א פרשתנו טז, סע״א. וראה הגהות הצ״צ לשם (אוה״ת פרשתנו תשפו, סע״ב).	כמובא כמובא. ‡ בקונטרס: ״תו״א טז, סע״א … (אוה״ת פרשתנו שם תשפו, סע״ב)״.
24	ג	ראה תניא פ״ד. וזהו ״התלבשות״ יותר מזה שמתלבשת בטענות של שקר, כי ההתלבשות דתורה בטענות של שקר היא רק מה שהתורה דנה בזה, ״ולשון התלבשות הוא רק שם המושאל בלבד״ (ד״ה ויאמר משה תש״ד ס״כ); משא״כ בהתלבשותה ״בדיו על הספר עשרים וארבעה ספרים שבתורה נביאים וכתובים״, הרי בתושב״כ נוגע דיני הדיו והקלף.	נבדק נבדק: תניא פ״ד (ספריא) — ״בדיו על הספר עשרים וארבעה ספרים״; ד״ה ויאמר משה תש״ד כמובא. Sefaria (Tanya ch. 4)
25	ג	תניא פל״ו.	נבדק נבדק: תניא פל״ו. Sefaria (Tanya ch. 36)
26	ג	בכל הבא לעיל – ראה תו״א (פרשתנו ופ׳ מקץ) שבהערה 17.	כמובא כמובא.
27	ד	תניא פ״ז (יא, ב).	נבדק נבדק: תניא פ״ז (ספריא) — ״רובו ככולו רע״. Sefaria (Tanya ch. 7)
‡28	ד	תו״א משפטים עו, א.	כמובא כמובא. ‡ המספר חוזר באותו סעיף; בקונטרס: ״תו״א עו, א״.
29	ד	ראה קונטרס עה״ח פי״א.	כמובא כמובא.
30	ד	ראה אוה״ת לתהלים שם, שענין כיבוס הלבושים הוא ״דאל״כ י״ל הם מטונפים שיש מצוה שלא לשמה״.	כמובא כמובא; הלשון מובאת בהערות לתו״א (ספריית חב״ד).
31	ד	ישע׳ סג, ג. אוה״ת לתהלים שם.	נבדק נבדק: ישע׳ סג, ג (ספריא). Sefaria
‡32	ד	ראה זח״א כג, ב. ח״ב רא, ב. תו״א מקץ מג, סע״א ואילך. סידור רעג, ב.	כמובא כמובא; לשון הזהר לא אותרה בחיפוש בספריא. ‡ בקונטרס: ״תו״א מג, סע״א״.
33	ד	קהלת ז, כ.	נבדק נבדק: קהלת ז, כ (ספריא). Sefaria
‡34	ד	לקו״ת מטות פב, א. נצבים נא, א. ד״ה על כן יאמרו המושלים תרצ״א בתחלתו (סה״מ קונטרסים ח״א קצא, ב. סה״מ תרצ״א ע׳ שיז). ובכ״מ.	כמובא כמובא; הרבי מציין אותם מראי מקומות במאמרי האזינו תשכ״ט וסוכות תשמ״א. ‡ הקונטרס בלי עמוד סה״מ תרצ״א.
35	ד	ישע׳ ס, כא.	נבדק נבדק: ישע׳ ס, כא (ספריא). Sefaria

מס׳	סעיף	כפי שנדפס	בדיקה
36	ד	תהלים סו, ה. תנחומא וישב ד. וראה תו״ח תולדות יג, א ואילך.	**נבדק** נבדק: תהלים סו, ה; תנחומא וישב ד (ספריא). תו״ח כמובא. Sefaria · Sefaria (Tanchuma)
37	ד	ראה המשך תרס״ו ס״ע שפ ואילך.	**כמובא** כמובא.
38	ד	תהלים קיז, ב.	**נבדק** נבדק: תהלים קיז, ב (ספריא). Sefaria
39	ה	ראה תניא פ״מ (נד, ב), שעוה״ז הוא עולם השפל בב׳ בחינות: (א) ש״ההארה שבו מצומצמת מאד עד קצה האחרון ולכן הוא חומרי וגשמי״. (ב) שהארה זו גופא ״היא בלבושים ומסכים רבים כו׳״.	**נבדק** נבדק: תניא פ״מ (ספריא). Sefaria (Tanya ch. 40)
40	ה	וע״ד המבואר בתניא שם בנוגע ל״אותיות הקדושות של דברי תורה ותפלה״, ש״מאחר שהקול והדיבור הוא גשמי״ – העלאתן למעלה היא דוקא ע״י הכוונה המתלבשת בהם – אף ששתיהן (האותיות והכוונה) שוות בזה שאינן בבחי׳ הסתר.	**כמובא** כמובא (תניא פ״מ בהמשך).
‡41	ה	תו״א מקץ לא, סע״א. המשך תרס״ו ע׳ טו. ובכ״מ.	**כמובא** כמובא; הענין נבדק בדרך מצותיך ובמאמרי הרבי תשי״א ותשט״ז. ‡ המספר חוזר באותו סעיף; בקונטרס: ״תו״א לא, סע״א״. chabad.org (Derech Mitzvosecha)
42	ה	ב״מ פה, א.	**נבדק** נבדק: ב״מ פה, א (ספריא) — ר׳ זירא, מאה תעניתא. Sefaria
43	ה	גירסת הרש״ל שם, ועוד – ראה דק״ס שם.	**כמובא** כמובא.
44	ה	המשך תרס״ו שם. המשך תער״ב ח״ב ע׳ א׳נ ואילך.	**כמובא** כמובא.
45	ו	ב״מ לח, א.	**נבדק** נבדק: ב״מ לח, א (ספריא). Sefaria
‡46	ו	משפטים עו, א. שם, ג. דרמ״צ פג, א.	**כמובא** כמובא; ערך המפתח בדרך מצותיך פג, א נבדק (ספריית חב״ד). ‡ בקונטרס: ״עו, א. שם, ג.״
47	ו	שלכן, גם העלאת התפלה היא ע״י המלאכים (מקומות שבהערה 32).	**נבדק** הערה פנימית.
48	ו	ויצא כח, יב. זח״א רסו, ב. זח״ג שו, ב. תקו״ז ת״ מה.	**נבדק** נבדק: בראשית כח, יב; ״סולם דא צלותא״ בזהר (ספריא, הוספות). המקומות כמובא. Sefaria
‡49	ו	שהם לא רק רחוקים זמ״ז אלא גם הפכים (ד״ה זה היום תרצ״ד ספ״א – סה״מ קונטרסים ח״ב שיט, א).	**כמובא** כמובא. ‡ הקונטרס בלי העמוד.

מס׳	סעיף	כפי שנדפס	בדיקה
50	ו	ד״ה זה היום שם.	נבדק נבדק: ד״ה זה היום תרצ״ד (סה״מ קונטרסים ח״ב; ספריית חב״ד) — ארצה והשמימה.
51	ו	לשון כ״ק מו״ח אדמו״ר בד״ה זה היום הנ״ל רפ״ב.	כמובא כמובא.
‡52	ו	ראה ד״ה זה היום שם ספ״ב (סה״מ שם שיט, ב): דע״י אותיות התפלה הוא ההעלאה של כל הענינים דארצה שהם עפ״י התורה.	כמובא כמובא. ‡ הקונטרס משמיט ״(סה״מ שם שיט, ב)״.
53	ו	ראה לקו״ת יו״כ סח, ב (הובא באוה״ת לתהלים שם) ש״מלאכי אלקים״ (שעולים בהסולם דתפלה) הם המצוות.	כמובא כמובא; אותה קריאה נבדקה בלקו״ת ויקרא ב, א ובאוה״ת נ״ך. chabadlibrary.org (Likkutei Torah Vayikra 2a)
54	ז	ברכות כו, ב.	נבדק נבדק: ברכות כו, ב (ספריא). Sefaria
55	ז	פינחס כח, ג.	נבדק נבדק: במדבר כח, ג (ספריא). Sefaria
‡56	ז	תו״א מקץ לח, ג.	כמובא כמובא; מפתח לקו״ש מאשר. ‡ בקונטרס: ״תו״א לח, ג״.
57	ז	אוה״ת לתהלים שם.	כמובא כמובא.
58	ז	או״ח סי׳ קח.	נבדק נבדק: או״ח סימן קח (ספריא). Sefaria
59	ז	שו״ע אדה״ז שם ס״ב.	נבדק נבדק: שו״ע אדה״ז או״ח קח, ב (ספריא) — ״אין אומרים כיון שעבר יומו בטל קרבנו״. Sefaria
60	ז	תניא בקו״א ד״ה להבין מ״ש בשער היחודים (קנד, ב).	כמובא כמובא.
61	ז	לקו״ת בהר מא, א.	כמובא כמובא.
62	ח	ב״מ נט, ב.	נבדק נבדק: ב״מ נט, ב (ספריא). Sefaria
63	ח	רמב״ם סוף הל׳ חנוכה.	נבדק נבדק: רמב״ם סוף הל׳ חנוכה (ספריא). Sefaria
64	ח	ב״ר פמ״ד, א.	נבדק נבדק: ב״ר מד, א (ספריא). Sefaria
65	ח	פל״ז (מח, ב).	נבדק נבדק: תניא פל״ז. Sefaria (Tanya ch. 37)

מס׳	סעיף	כפי שנדפס	בדיקה
‡66	ח	אוה"ת משפטים ע' א'קכב. שבועות ע' צא. בלק ס"ע תתקמח. פינחס ע' א'קצט. וראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 1194.	נבדק נבדק: לקו"ש ח"ד ע' 1193–1194 (ספריית חב"ד). אוה"ת כמובא. ‡ בקונטרס: "לקו"ש כרך ד'". Likkutei Sichos vol. 4 (dach.dev)
67	ח	שעהיוה"א פ"ז (פב, רע"א). וע"פ מ"ש בתולוי"צ למסכת מדות (ריש ע' רעג), שמקום הוא בז"א וזמן הוא במלכות – עיקר הענין דדירה בתחתונים שאין תחתון למטה ממנו הוא בבירור ותיקון הזמן.	נבדק נבדק: שעהיוה"א פ"ז (ספריא). תולוי"צ כמובא. Sefaria
68	ח	ומה שעיקר ההדגשה הוא על הימים (וראה תורת הבעש"ט שבתחילת המאמר) – הוא (כמבואר בלקו"ש שם) לפי שבהם הוא עיקר ההתחלקות דזמן, כמרז"ל (נזיר ז, א) "יומי מפסקי מהדדי". ולהעיר מאוה"ת בלק שם ואילך.	נבדק נבדק: נזיר ז, א (ספריא) — "מפסקי מהדדי". Sefaria
69	ח	ע"פ לשון הזהר – ח"ג צד, ב.	נבדק נבדק: הלשון בזח"ג צד, ב (ספריא, אור החמה). Sefaria (Ohr HaChammah on Zohar III 94b)
70	ט	המשך תרס"ו ע' תמו.	כמובא כמובא.
71	ט	יבמות סא, א.	נבדק נבדק: יבמות סא, א (ספריא). Sefaria
72	ט	של"ה כ, ב. שא, ב. ובכ"מ.	כמובא כמובא; הרבי מציין את השל"ה בשיחות י"ט כסלו תשכ"ג וכ"ף כסלו תשי"ז.
73	ט	ב"ר פי"ז, ד.	נבדק נבדק: ב"ר יז, ד (ספריא). Sefaria
74	ט	והיינו, שהצומח והחי נבראו ממאמר אלקי (תדשא הארץ, תוצא הארץ), משא"כ "גופו של אדה"ר לא נברא ע"י מאמר אלקי . . כשאר כל הברואים . . אלא רק צבר עפרו . . ועשה בו צורה גשמית שלא ע"י מאמר כלל וכלל". ומ"ש נעשה אדם – "פשוטו מורה שלא ע"י מאמר זה נעשה אלא כמ"ש צבר עפרו ועשאו גולם תחילה בלי מאמר כלל" (תו"ח בראשית יט, ב).	נבדק נבדק: תו"ח בראשית יט, ב (ספריית חב"ד) — "צבר עפרו ועשאו גולם תחלה בלי מאמר כלל".
75	ט	תהלים קלט, טז. וראה סנהדרין לח, סע"א ואילך.	נבדק נבדק: תהלים קלט, טז; סנהדרין לח, א (ספריא). Sefaria · Sefaria
‡76	ט	תו"א בראשית ג, ד ואילך. תו"ח שם יח, ד ואילך. ובכ"מ.	כמובא כמובא. ‡ בקונטרס: "תו"א ג, ד".
‡77	ט	ד"ה זה היום השי"ת פ"ב (סה"מ ה'תש"י ע' 96-97).	כמובא כמובא. ‡ הקונטרס בלי העמוד.
‡78	ט	והא שמבואר בתו"א מקץ לג, ב (נעתק לעיל הערה 16) שעתיק יומין הוא נבדל מבחי' היומין שהם הלבושים הנעשין מהמצוות – יש לומר, שהכוונה שם היא לענין המצוות (מצד עצמם), אבל לא לענין בירור הזמן שנעשה ע"ז. ולהעיר מזה שמסיים בתו"א שם: אך ע"י בירור נה"ב כו'. ועצ"ע.	נבדק נבדק: תו"א מקץ לג, ב, כולל "אך ע"י בירור נה"ב". ‡ בקונטרס: "בתו"א לג, ב".

מס׳	סעיף	כפי שנדפס	בדיקה
79	ט	משפטים כג, כו.	**נבדק** נבדק: שמות כג, כו (ספריא). Sefaria
‡80	ט	משפטים עט, ריש ע״ג.	**נבדק** נבדק: תו״א משפטים עט, ג (ספריית חב״ד) — ״מנהרין ומנצצין כספירין״. ‡ בקונטרס: ״עט, ריש ע״ג״. chabadlibrary.org (Torah Ohr Mishpatim 79c)
81	ט	תהלים יט, ב.	**נבדק** נבדק: תהלים יט, ב (ספריא). Sefaria
82	ט	ח״ב קלו, ב. ונתבאר בארוכה בסידור קעח, סע״א ואילך. פיה״מ לאדהאמ״צ פ״ט ואילך.	כמובא כמובא; הלשון מובאת בתו״א (הערה 80).
83	ט	ראה לעיל הערה 67.	**נבדק** הערה פנימית.

מרשם בדיקת המקורות

50 מתוך 84 ההערות נפתחו ונבדקו במקורן; השאר הובאו כפי שנדפסו, וכמה מהן מאושרות על ידי ציוני הרבי עצמו במקומות אחרים. גם מקורות הביאור המשולב והעיונים נבדקו באותו אופן.

מקורות הביאור שנבדקו

ענין	היכן נבדק	
The maamar was said in the Rebbe's room on Motzaei Shabbos Parshas Chayei Sarah, 24 Cheshvan 5738, and edited by him for the kuntres of 3 Kislev 5738; the kuntres is marked מוגה.	Sefer HaMaamarim Bereishis I (torasmoshiach.com), section סח: heading, publisher's foreword dated 3 Kislev 5738, and closing note הוגה ע״י כ״ק אדמו״ר ... ונדפס בקונטרס בפ״ע (קה״ת, תשל״ח); Melukat asterisk note.	קישור
Shabbos Chayei Sarah 5738 (5 Nov 1977, 24 Cheshvan) and Shabbos Chayei Sarah 5787 (7 Nov 2026, 27 Cheshvan) are both Shabbos Mevarchim Kislev; Rosh Chodesh Kislev fell on 11 Nov in both years.	hebcal converter, both dates and both Rosh Chodesh dates.	קישור
The sicha of the same night is in Likkutei Sichos vol. 20 p. 323; the maamar was then printed in Sefer HaMaamarim Melukat vol. 1 p. רפט ff.	The kuntres foreword and closing note (Sefer HaMaamarim Bereishis I).	קישור
The parsha-arranged Melukat carries the maamar from printed page שז.	chabadlibrary.org page-level book id 1500360360 (the digital Melukat's page sequence: 1500360303 = p. רנ).	קישור
The Zohar on this verse says Avraham did not draw near in one day but his deeds drew him near all his days, and reads "came into days" as the supernal days.	Sefaria: Zohar, Chayei Sarah (I 129a).	קישור
The Midrash has G-d tell Avraham, "You have taken up My craft, come wear My garment," on "and Avraham was old."	Sefaria: Bereishis Rabbah 58:9 with Rashi and Etz Yosef (עתיק יומין).	קישור
The Baal Shem Tov's testament opens: let no day pass without the doing of a mitzvah, light or grave.	Likkutei Sichos vol. 4 p. 1193 quoting the first paragraph of Tzavaas HaRivash (Library).	קישור
Tanya ch. 5: Torah is food for the soul and the mitzvos are its garments; ch. 36: G-d desired a dwelling in the lowest world; ch. 37: tzedakah is called simply "the mitzvah" and completes the purpose of refining body and world.	Sefaria: Tanya chs. 5, 36, 37.	קישור
Shaar HaYichud ch. 7: the very word "world" applies to space and time.	Sefaria: Shaar HaYichud VehaEmunah ch. 7.	קישור

Rabbi Zeira fasted a hundred fasts to forget the Babylonian Talmud when he went up to the Land.	Sefaria: Bava Metzia 85a.	קישור
The Alter Rebbe's Shulchan Aruch: a missed prayer is made up at the next, and "we do not say, its day has passed, its offering is void."	Sefaria: Shulchan Aruch HaRav, Orach Chaim 108:2.	קישור
Torah Ohr reads "the number of your days I will fill" from sapphire: the light within the days, like the heavens that shine and sparkle.	chabadlibrary.org: Torah Ohr, Mishpatim 79c.	קישור
Man is named for the earth he was formed from (Bereishis Rabbah) and his dust was gathered from the whole world (Sanhedrin), first a golem without a living soul (Toras Chaim).	Sefaria: Bereishis Rabbah 17:4; Sanhedrin 38a; Psalms 139:16. Library: Toras Chaim, Bereishis 19b.	קישור
Days are the primary division of time, "days are separated from one another."	Sefaria: Nazir 7a.	קישור

עדי המאמר

עד	שימוש	
Primary: Sefer HaMaamarim Melukat (parsha-arranged printing), digital text; footnotes 1–83 + asterisk note; begins on printed page שז; superscripts 28 and 41 reused.	lahak.org aid/3043801; chabadlibrary.org/books/1500360044 (page שז: / 1500360360); chabad.org/torah-texts/3140402.	קישור
Second: Kuntres Motzaei Shabbos Parshas Chayei Sarah 5738 (Kehot, 3 Kislev 5738) as reproduced in Sefer HaMaamarim Bereishis vol. 1 p. שלז ff. (section סח, marked מוגה), footnotes 1–83 with identical numbering; it abbreviates where the Melukat spells out, omits "מקץ"/"משפטים"/"בראשית" in Torah Ohr locators and three page references the Melukat adds, and its transcription ends with a stray asterisk note on שעטנז that belongs to no superscript in the maamar.	torasmoshiach.com — section סח of the volume.	קישור
Not merged: the unedited hanachos of the Rebbe's other ואברהם זקן maamarim (5733, 5735, 5737, 5744) in the same volume are distinct discourses and were not used.	torasmoshiach.com — sections סג, סד, הוספה ד, עד.	קישור
Readings opened on Sefaria and in the OpenChassidus library (October 2026).	See the apparatus and the register above.	

דפוסים נוספים

המאמר נאמר במוצאי ש"פ חיי שרה תשל"ח ויצא לאור, מוגה, בקונטרס בפני עצמו (קה"ת, ג' כסלו תשל"ח) יחד עם השיחה של אותו הלילה (לקוטי שיחות ח"כ ע' 323), ואחר כך בספר המאמרים מלוקט ח"א ע' רפט ואילך. המלוקט הנוכחי, המסודר לפי פרשיות, מביאו מעמ' שז, וספר המאמרים בראשית ח"א (ע' שלז ואילך) מדפיס את הקונטרס במספור ההערות, שהוא זהה. מאמרי הרבי האחרים על פסוק זה (תשל"ג, תשל"ה, תשל"ז, תשד"מ) הם מאמרים נפרדים ולא שימשו לנוסח.

שיטת העבודה

Reshimu בונה מערכות פיקוח לסוכני בינה מלאכותית ("ארבעת השערים"), כך שכל פלט ניתן לייחוס לכוונה אנושית מקורית; **Atzmut OS** הוא שכבת הביקורת וההסלמה שלה. אותה משמעת הונהגה במהדורה זו.

לשון המאמר הועתקה שורה אחר שורה מצילומי הדפוס ולא נכתבה מן הזכרון, נבדקה מילה במילה מול עד דיגיטלי שני, וכל מראה מקום נבדק במקורו בספריא ובספריית OpenChassidus. שני העדים מובאים זה לצד זה ולא עורבבו. כל הערה הובאה כפי שנדפסה וסומנה "נבדק" או "כמובא"; דבר שלא נבדק לא הוצג כבדוק. הביאור מובדל מלשון המאמר באותיות: המודגש — לשון המאמר; הקל — ביאור. ונבדק בתוכנה שהסרת הביאור מחזירה את לשון המאמר בדיוק.

קולופון

OpenChassidus · מהדורה עברית מבוארת · ד"ה ואברהם זקן בא בימים, מוצש"ק פ' חיי שרה, מבה"ח כסלו ה'תשל"ח. הנוסח: ספר המאמרים מלוקט בנוסח הדיגיטלי (lahak.org aid/3043801; chabadlibrary.org/books/1500360044; מעמ' שז), ההערות 1–83 והערת הכוכבית כפי שנדפסו. עד שני: הקונטרס תשל"ח כפי שנדפס בספר המאמרים בראשית ח"א (torasmoshiach.com). הביאור, העיונים, הטבלאות ועניני העבודה — מאת המהדיר, ואין להם סמכות משל עצמם.

Prepared by Shimon Rosenberg · shimon@reshimu.ai · OpenChassidus · reshimu.ai